

ДРЕВНІЙ ЗВЕНИГОРОД

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

ЖИВА ІСТОРІЯ:

наукові дослідження, збереження
та популяризація культурної
спадщини середньовічних міст
Центральної та Східної Європи

9-11 · ЛИПНЯ · 2026

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

КЗ ЛОР «Адміністрація історико-культурного заповідника
«Древній Звенигород»
ГО «Центр дослідження та збереження культурної спадщини»
Національний виконавчий комітет ICCROM в Україні
Український національний комітет ICOMOS

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

**до 940-річчя першої писемної згадки
про місто Звенигород (1086 р.)**

ЖИВА ІСТОРІЯ:

**наукові дослідження, збереження
та популяризація культурної
спадщини середньовічних міст
Центральної та Східної Європи**

9-11 · ЛИПНЯ · 2026

с. Звенигород · Львівська область · Україна

**МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ
ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ**

"Ancient Zvenyhorod" Historic and Cultural Reserve
Public Organization "Cultural Heritage Study and Preservation Center"
National Executive Committee of ICCROM in Ukraine
Ukrainian National Committee of ICOMOS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
to the 940th Anniversary
of the First Written Mention of Zvenygorod
(1086)

LIVING HISTORY:

Research, Preservation,
and Promotion of the Cultural
Heritage of Medieval Cities in
Central and Eastern Europe

JULY · 9-11 · 2026

Zvenygorod Village · Lviv Region · Ukraine

CONFERENCE MATERIALS
ABSTRACTS

Жива історія: наукові дослідження, збереження та популяризація культурної спадщини середньовічних міст Центральної та Східної Європи: матеріали міжнародної наукової конференції до 940-річчя першої писемної згадки про місто Звенигород (1086 р.), 9–11 липня 2026 р., Звенигород. – Львів: Простір-М, 2026. – 100 стор.

ISBN 978-617-8329-87-7

У виданні зібрано тези доповідей учасників міжнародної наукової конференції до 940-річчя першої писемної згадки про місто Звенигород (1086 р.) «Жива історія: наукові дослідження, збереження та популяризація культурної спадщини середньовічних міст Центральної та Східної Європи», що відбулася 9–11 липня 2026 р. в історико-культурному заповіднику «Древній Звенигород» (с. Звенигород, Львівська обл., Україна).

Видання рекомендоване для археологів, істориків, краєзнавців, мистецтвознавців, музейників, працівників заповідників, менеджерів культурних проєктів, викладачів, студентів відповідних спеціальностей, а також усіх, хто цікавиться археологією та історією Центральної та Східної Європи, її культурною спадщиною.

Матеріали конференції доступні на сайті:
<https://zvenyhorod.org/>

Тексти подані в авторській редакції

© Автори, 2026

© КЗ ЛОР «Адміністрація історико-культурного заповідника «Древній Звенигород»

© Дизайн та верстка - Ірина Корчук

ЗМІСТ

8	ВСТУПНЕ СЛОВО	23	Олег ОСАУЛЬЧУК Марія ПАДЮКА Археологічні дослідження літописного Городка
10	Наталя ВОЙЦЕЩУК Ідея створення історико- культурних парків та заповідних територій як приклад збереження, консервації та популяризації археологічних пам'яток (на прикладі Звенигорода)	26	Остап ЛАЗУРКО Топографія Белза княжого періоду
12	Наталя БУЛИК Олена ТОМЕНЮК «Мінятюрні Помпеї» Галичини: археологічне дослідження Звенигорода та його околиць до 1939 р.	28	Олена ВЕРЕМЕЙЧИК Пізньосередньовічні та ранньомодерні об'єкти в Любечі
14	Tomasz DZIENKOWSK Between East and West Europe. The multi-ethnic settlement complex in Chełm from the 13th century	30	Ştefan BÂLICI Medieval Ruins between Conservation and Interpretation: Three Projects in Transylvania, Romania
16	Віктор КВІТКОВСЬКИЙ Новітні археологічні дослідження Юр'єва – Білої Церкви	32	Oana TODA Contemporary urban layout and late medieval spatial structures in Cluj (Transylvania): an exploratory study of the former Franciscan cluster
18	Віталій КАЛІНІЧЕНКО Сергій ПИВОВАРОВ Нові знахідки предметів захисного озброєння з Чорнівського городища XIII ст.	34	Ileana BURNICHIOIU Walls, Gardens, Names: Research and Heritage Interpretation of the South- Eastern Sector of Braşov's Medieval Fortifications
21	Gunta DEGE Jewelry of the Inhabitants of Riga of 13th-15th Century as evidence of the multicultural environment of the Hanseatic city	36	Ramojus KRAUJELIS Agnė ŽILINSKAITĖ Between Past and Future. Goals, Risks, and Prospects of Unesco Kernavė Archaeological Site

НОВІ ЗНАХІДКИ ПРЕДМЕТІВ ЗАХИСНОГО ОЗБРОЄННЯ З ЧОРНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА XIII СТ.

Віталій КАЛІНІЧЕНКО

кандидат історичних наук,
асистент кафедри всесвітньої історії
Чернівецького національного
університету ім. Юрія Федьковича
м. Чернівці

E-mail:
v.kalinichenko@chnu.edu.ua

Сергій ПИВОВАРОВ

доктор історичних наук,
професор, старший науковий
співробітник Інституту
українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України, м. Львів

E-mail:
pyvovarov.sergiy@gmail.com

Дослідження середньовічного озброєння на українських землях є одним із пріоритетних напрямків у сучасній вітчизняній історіографії. Завдяки напрацюванням останніх десятиліть накопичено значні відомості про походження й період використання різних видів зброї, простежено зміни в її типології, функціональному призначенні та технології виготовлення. Проте види середньовічного озброєння досліджені досить нерівномірно, як у територіальному, так і в типологічному плані. Тому важливими є публікації про артефакти військового призначення, виявлені на конкретних археологічних пам'ятках, та передача їх до музейних установ.

Серед виявлених на Буковині останнім часом предметів середньовічного озброєння привертає увагу одна неординарна знахідка. Вона трапилася у підніжжі Чорнівського городища XIII ст., яке вже тривалий час досліджують науковці. Артефакт, точніше їх група, був знайдений в оголенні схилу пагорбу й чітко виділявся на фоні світло-жовтої глини темно-коричневою іржавою плямою. Під час розчистки з'ясувалося, що це скупчення невеликих залізних предметів у кількості 8 екземплярів та більший за розмірами фігурний мідний конусоподібний, круглий в основі, виріб. На перший погляд здавалося, що це верхня частина артилерійського боєприпаса періоду Першої світової війни. Схожі предмети часто траплялися у верхніх нашаруваннях городища та навколо нього. Попереднє очищення знахідки показало, що мідна верхівка в середній частині має наскрізний квадратний отвір і в деяких місцях на її поверхні збереглася позолота. Тому версія про зв'я-

зок артефакту із гарматним озброєнням відпала. Натомість розпочався пошук аналогій у середньовічних старожитностях і з'ясувалося, що знахідка за своєю конфігурацією належить до захисного обладунку, а саме до верхівки (навершя) купола шолома.

Верхня частина навершя шолома в давнину була пошкоджена сильним ударом зверху, що призвело до вдавнення його верхівки всередину порожнистої основи. Знайдені поруч залізні підпрямокутні фрагменти, очевидно, були продовженням навершя і складали верхню частину купола. Всі вони різні за формою і мають сліди перебування у вогні. На жаль, вони не стикаються між собою й тому відтворити форму купола є проблематичним. Загальновідомо, що шолом у добу середньовіччя був важливим елементом захисного обладунку воїна. Він також був символом рангу і влади військової еліти. Досить часто шоломи були найбільш прикрашеною та персоніфікованою частиною бойового обладунку. В давньоукраїнську добу вкриті позолотою чи посріблені шоломи були обов'язковим атрибутом соціальної верхівки: князів та бояр. Під час походів та бойових дій блискучий шолом з прикріпленою до нього яскравою тканиною чи шматком шкіри слугував орієнтиром для воїнів і позначав місце, де перебував воєначальник.

В історіографії досить детально розроблена типологія шоломів, в основу якої покладена форма купола та наявність чи відсутність засобів захисту обличчя. Значно менше уваги приділено елементам декоративного оздоблення шолома, зокрема навершям (шпилям). У зв'язку із цим пошуки аналогій навершю із Чорнівського городища тільки розпочинаються.

Перш за все через його деформацію, розглядаються можливі варіанти графічної реконструкції. Наразі пропонуємо три варіанти відтворення початкової форми шпиль: у вигляді конуса зі сфе-

рою, конуса з перехватом у середній частині і сферою на кінці та з двома сферами – великою, «яблуко» в середній частині, та малою зверху. Припускаємо, що навершя з городища найбільш близьке до третього варіанту, адже сильний удар міг повністю сплющити середню кулю і втиснути в неї верхівку з малою кулею.

Здійснюються також пошуки аналогів чорнівського навершя серед опублікованих екземплярів шоломів першої половини – середини XIII ст. Повністю ідентичного екземпляра поки що не знайдено. Але є цілий ряд близьких аналогій, наприклад, шоломи золотоординського часу з Алтаю (Шадріно, Мульт), Уралу (Озерновський-III), Угорщини (Ченгеле), Румунії (Ватра Молдовіца). Досить схожим на цю знахідку є навершя шолома з Дорогобужа на Волині. Воно вінчає сфероконічний шолом, який мав захисну пластину з наносником та петлі для кріплення бармиці. Шолом знайшли в житлі, знищеному в середині XIII ст.

У середній частині навершя з городища є прямокутної форми наскрізний отвір для кріплення металевго кільця чи шкіряного шнура. Завдяки цьому до шолома кріпився яловець (єловець) – прапорець зі шкіри чи тканини, який виділяв власника в поході та на полі бою й був упізнаваним елементом. Подібні пристосування відомі на багатьох знайдених шоломах, на деяких із них збереглися металеві кільця. Зокрема, отвір мало навершя шолома з Києва (знахідка 1834 р.), а кільця – шоломи з с. Піски на Канівщині, з Чінгульського кургану, Городця, Таборівки тощо.

Отже, знайдене навершя, яке в давнину прикрашалось позолотою, вказує на приналежність шолома соціально значимій особі. Зараз, до повного вивчення артефакту, зарано говорити, кому міг належати шолом – оборонцеві чи нападнику. Знайдені навколо городища предмети озброєння (наконеч-

ники стріл, списів, фрагментів бойових сокир) свідчать про інтенсивні бойові дії на підступах до нього, а сліди потужної пожежі на пам'ятці вказують на її знищення під час облоги. Сподіваємось, що подальше дослідження дозволить отримати більше інформації про цю знахідку, а можливо, й про її власника.

Наукове видання

**Міжнародна наукова конференція
до 940-річчя першої писемної згадки
про місто Звенигород
(1086 р.)**

**ЖИВА ІСТОРІЯ:
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ,
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МІСТ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

9 – 11 липня 2026 р.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 5,81.
Наклад 100 прим. Зам. № 07/01.

Видавництво ТОВ «Простір-М»
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, м. Львів, вул. М. Скорика, 8.
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir.druk@gmail.com

ДРЕВНІЙ
ЗВЕНИГОРОД

zvenyhorod.org